

Зорица Никитовић

Филолошки факултет, Бања Лука

Сакралност пјесничког језика (*Седм лирских крујова* Момчила Настасијевића)

„Дубље дно души но страдању“

(*Молишва*)

Ањи Јефтић (1980–2008)

Сажетак: У раду се на темељу књиге *Седм лирских крујова* Момчила Настасијевића проблематизује питање сагледавања поезије сакралног карактера, научног језика, те функције лексичких јединица прасловенског и старословенског поријекла које су у основи њене структуре. Испод експресије која указује на древна времена, употребом староставне лексике активирају се значења карактеристична за православну духовност коју савремени лексички еквиваленти не баштине. Осим тога, кроз анализу карактеристичних изведеница вишеслојног семантичког садржаја, указује се на значај лексиколошког и творбеног нивоа у проучавању пјесничког језика.

Кључне ријечи: пјеснички језик, сакралност, лексика, деривација, семантичка вишеслојност, Бог.

1.1. Увод. Ни једног пјесника, кроз деценије проучавања његовог књижевног дјела, нису пратила толика произвољна и на књижевном тексту неутемељена тумачења¹ као што су пратила Момчила Настасијевића. До прије неколико година скоро да није било књижевног критичара који би ову поезију сврстао у (изразито) хришћанску. Рецепција лирике М. Настасијевића показује да је увијек било научника који су у њој налазили одређене хришћанске мотиве, али је несумњиво већи број оних који су је стављали у оквире савремених књижевних струја, како по форми тако и по садржају.² Радови који Настасијевићеву лирику сагледавају као хришћанску и налазе у њој елементе православне духовности, често имају такав приступ и ефекат да је православна компонента у њима доживљена као окамењена реликви-

¹ До времена објављивања сабраних дјела у редакцији Новице Петковића о Момчилу Настасијевићу објављено је 512 библиографских јединица (Петковић 1991: 685–745). Немајући амбицију, а ни потребу да овом приликом обухватим бројна погрешна полазишта и ставове, задржаћу се само на двије погрешне интерпретације лексике, односно ријечи *сиас/сиасење* чије би јеванђељско значење требало бити видљиво и на први поглед. *Пройашићу сиаси! / Кад није другој сиаса. / Казном најради за грех!* М. Павловић интерпретира на сљедећи начин: „Став је јасан и једноставан: они који су принуђени да пропадну треба да прихвате своју пропад јер ће тиме нешто изменити у својој коди, и омогућити једно спасење, касније, спасење свога имена, или будућих нараштаја“ (1966: 39). Несумњиво да је најдаље отишао Р. Константиновић (1983: 36) по коме стихови *и дубље ли нас нема / дубље се ойвори сиасење* (Јединој) јесу илустрација самоуништавајућег фанатизма. Остаје жаљење што се толики тумачи, на своју штету, нису умјели дотаћи ове поезије, па чак ни тако велики духови као што је Иво Андрић, који је „случај Настасијевића“ сматрао „дубоко трагичан“ јер „опомиње на копање у тунелу и види се да нема друге стране, нема излаза.“ Не знамо да ли је Андрић из свог тунела видио излаз али пјесник *Молишве* знао је да *шайаштом висинама* казује *блау реч*.

² И кад поједини аутори за полазишта узимају Библију више су у питању знања лексиконског карактера него истинско познање религиозног пјесништва. Исп: (Шиндић 1996).

ја. Утисак који остане након ишчитавања рецепције лирике М. Настасијевића је сте парцијалност и исфорсираност критеријума и оквира унутар којих је тумачена. При томе се често не води рачуна да би сама поезија као „грађа“ за књижевно истраживање својом унутрашњом структуром требало да упуту на одређени модел, мада и по изабраном моделу остаје питање у којој мјери научни метод може прићи религиозној поезији. Стога се намеће више питања — прво, у којој мјери је могуће сачувати пјесму од тенденциозних тумачења, затим, на који начин, користећи научни апарат, описати пјесму а да она при том не изгуби од своје суштости? Јер најчешће у тој широкој и унапријед диригованој анализи често изгубимо пјесму, остане негдје успут затурена у научној апаратури и властитом начину промишљања.³ По ријечима Д. Милићевића: „У последњих вијек и по српска наука о књижевности, у потпуном сазвучју са европском (и са тек малом временском задршком), испробала је све кључеве којим би се отворило књижевно дјело: од најразличитијих метода из сфере тзв. вањских приступа, заснованих понекад на отворено позитивистичким ставовима (биографски, психолошки, и социолошки као најизразитији), преко субјективистичке критике импресионистичког типа, до крајњег аскетизма разноврсних иманентних прилаза свијету књижевног дјела. За све то вријеме није учињен озбиљнији покушај да се српски књижевни ток систематично сагледа бар као духовно сродан православном наслеђу“ (Миличевић 2010: 21). Без обзира што је Вуковом реформом промијењен језички идиом код Срба, и што се и књижевност 20. вијека развијала под различитим европским утицајима, мишљења смо да неки облик духовног континуитета мора да постоји и да је спаја са средњим вијеком упркос евидентним смјенама стилских формација.⁴ И то православне духовности која није номинална већ је органски дио српског националног бића (Милићевић 2010: 21).

Када су се књижевним дјелом бавили лингвисти, њихов напор неријетко је ишао у смјеру статистичке анализе одређених језичких јединица при чему се остављала по страни њихова функционалност; језичке анализе су често биле саме себи циљ а о трајању живе ријечи Божије у корпусу српске књижевности није било ни ријечи. Протеклих година појавили су се радови који поезији М. Настасијевића прилазе са хришћанског становишта, интертекстуалним методом, налазећи елементе структуре који су заједнички датом књижевном дјелу и Библији.⁵

³ Пјесници су се током свог земаљског живљења досјетили да ће тако бити па су прозирући у наше вријеме остављали записе о томе како ће потоњи нараштаји тумачити њихово дјело. Из пера прозаисте који о томе каже: *За твоје дело заклањаће се и честиии борци разних йраваца и идеологија, и фанатиици који са њима немају никакве везе, и служиии се њиме безодзирно у мери у којој им тио користи и на начин који им најдоље одговара. Не йражећи никада твој йрсијанак, йшумачиће те йпроизвољно, често намерно и наојако. По йуђој вољи бићеш час йвелф, час гйбелин.* (И. Андрић, „Знакови поред пута“). Или гласом пјесника: *За йесме! йшио у йтанким лирским кошуљицама / изиђу на йосмртне крийишке цичу / кад сваки жудан каменована / каменом се на њих бацайи сйане/, кад хајкачи на сйаре славе / леденоме йодврину дичу / йесникове сйихове недойеване!...* (Д. Максимовић, „За песме“).

⁴ О чему убједљиво говори и већ цитирана студија Д. Миличевића.

⁵ Исп: Поповић 2001; 2011. Међутим, и код таквих промишљања о 'лепој књижевности', могуће је артикулисати одређене проблеме. И кад се постави теолошки оквир за поетичка истраживања најчешће остане мало простора за „живо ткиво“ књижевног дјела, — јер оно често буде загушено метајезиком науке о књижевности. (као да највећа српска пјесникиња не рече: *Све су речи моје само исйовесй људски йужна*). Или се дају анализе у којима се врши парцијализација књижевног дјела при чему се одређени елементи књижевног дјела интензивно истичу на рачун других. По ријечима Д. Милићевића „препознати духовни ритам православног наслеђа као специфичну особину модерног српског књижевног израза захтијевало би изострете књижевнокритичке и књижевнотеоријске инструменте који би превазишли ограниченост интерпретативних образаца а наука о књижевности засад њима не располаже“ (2010: 17). Ту је и познати проблем због којег је теорија књижевности окарактерисана као „ташта ди-

Покушавајући поставити проблем кроз раван књижевних епоха и њихових смјена, опет се отварају питања — да ли су промјена књижевног језика код Срба, развој жанрова и књижевне методологије затворили могућност за сагледавање сакралности поезије, на који начин је могуће одређеној поезији прићи са православног становишта, те у којој мјери она у средњовјековном значењу појма може бити сакрална? Да ли је могуће сада када је неповратно изгубљен аксиолошки и језички контекст којим се изражавала средњовјековна епоха, научним језиком представити поезију сакралног карактера? Кад је у питању оно што именујемо појмом сакралног, намеће се још један проблем. Ријетко ћемо у радовима теоретичара књижевности међу лексиком научног стила и метајезиком који је током деценија изградила наука о књижевности наићи на лексеме уобичајене за теолошки дискурс као што су: *йокајање, смиравање, благодат, бојојознање, исјовијесит, сїрадање*, и бројне друге. Ако смо не навикнути на сагледавање осјећања и стања нашег „лирског субјекта“ у сакралном семантичком коду и лексичком систему, онда се поставља питање шта чинити са оним пјесницима који су у свом књижевном опусу обрадили теме које припадају семантичком пољу вјере, на који начин њих објаснити? Да ли је анализа исцрпљена тиме што је интертекстуалним методом показано унутар којих се књижевних узора пјесник кретао, за каквим језичким и тематским наслеђем је посезао и зашто? Како, примјера ради, изаћи на крај са Настасијевићевим стиховима:

Дубље дно души но сїрадању. (Молитва)

Из љакла ової / за зраку некуд раја.

Из іреха / да је неко свети. (Глухоте, X)

На кужне међе іречистїа буде кад сїтала (Речи у камену, XIV)

Са рујних лица шїтїјем лобање коб (Осама на тргу)

Велико муком једно їу куца срце (Глухоте, IV)

Да ли би и за ове стихове био довољан коментар како „извјесна библијска стилизација заиста није спорна: очито је да је песник за њом хотимично посезао“ (Петковић 1994: 17). Свугдје гдје је књижевна критика у својим тумачењима могла повући паралелу поезије са савременошћу и њеним пошастима, деструктивношћу, пропадањем, деградацијама, кризама, повукла је. Сви ти наши пјесници, у очима критике, као да су живјели и пјевали само јад и чемер града и људске егзистенције, притом потпуно изгубивши властиту боголикоост и бесконачност. А они ријетки, „усамљене књижевне појаве свога времена“, који су у таквим духовним координатама језички моделовали стварност и својим преосјетљивим сензибилитетом лирски естетизовали све оно што најширим појмом можемо назвати духовност, они су најчешће остајали ван пера тумача који би их приказао ‘изнутра’, из њиховог пјеснички сакралног језика. Стога у циљу бар приближно цјеловитог сагледавања књижевног дјела чини нам се да је неопходна сарадња више научних дисциплина, неопходност укрштања критеријума и науке о језику, и науке о књижевности, и теологије.

1.2. Предмет и циљ истраживања. Основна хипотеза овог рада јесте да лирика Момчила Настасијевића не само да није „изузетно тешка за разумијевање“⁶ него

дисциплина“, што због неухватљивости проблема који описујемо, ми уствари „откривамо коте сопственог дух система, оцртавамо мрежњачу сопственог ока“, што свјесно што несвјесно, па је и претенциозност ове врсте немогуће избјећи (Милићевић 2010: 18).

⁶ Што је у супротности са општим мишљење критике прошлог стољећа., исп: (Петковић 1994: 11).

је, уколико се чита у православном кључу, врло једноставна. Одсуство обичне језичке редуванце, које је наглашено присутно у овом пјесничком језику, обрнуто је пропорционално степену пјесниковог аскетског односа према свијету одраженог на језик.

Циљ овог истраживања јесте да укаже на значај *лексиколошкој* и *творбеној* нивоа у проучавању пјесничког језика, с претпоставком да тумачење језика одређене поезије може да понуди свој удио у сагледавању и оцјени одређеног пјесничког опуса. Једна од хипотеза рада јесте да су продуктивност и фреквентност појединих лексема основни показатељи тематског и мотивског плана књиге *Седам лирских крујова*, књиге хришћанске и дубоко православне, те да и лексика, као један од елемената структуре књижевног дјела, има *сакралну* семантику. Ако се под категоријом може сматрати семантичка инваријанта обједињена системом форми, онда се сакралност може сматрати *семантичком категоријом* јер на различитим језичким нивоима постоје језичке јединице које обједињују то значење: а) на лексиколошком, б) морфолошком односно творбеном, и в) синтаксичком (Никитовић 2012: 249). За потребе ове анализе задржаћемо се на два језичка нивоа — лексиколошком и творбеном.

2.1. Лексиколошки ниво. Као посебна одлика књиге *Седам лирских крујова* издваја се и честа употреба старословенске лексике. У литератури је истицано да пјесник предност увијек даје древној ријечи те да према старословенском узору прави нову ријеч или актуелише старо, заборављено значење (Трифуновић: 1962, Поповић 1994: 49). Пошто „употребљена реч упућује на своје порекло, и то не само стилско већ и жанровско“ (Поповић 1994: 51), њену функционалност могуће је тражити на семантичкој равни а у односу према лексемама савременог српског језика. Жанровско поријекло сугерише да је ријеч о лексици која је сакралног карактера, која је настала у епоси богослужбене употребе језика, и која, самим тим, носи значење неодвојиво од контекста у коме је настала. А то опет указује да је Настасијевићу за садржаје које је имао и желио пјеснички да уобличи био недовољан савремени лексички систем који је имао на располагању, тако да он гради властити, храм ријечи у коме поред савремене лексике, појединих лексема из фолклорног дискурса, веома значајно мјесто заузима црквенословенска лексика.

Међутим, овдје је потребно дати једну важну напомену, односно двије, а то је да је и српскословенски језик (а подсјетићемо се да је то језик са најдужом књижевном традицијом код Срба, традицијом дугом *шести* вијекова) у своме лексичком фонду имао лексеме које изгледају „савремене“ са синхроног аспекта. Ту се нарочито ради о лексемама које су прасловенског поријекла какве су именице: *Господ, срце, њиш, љубав, душа*, и бројне друге које су током преводилачке мисије браће Ђирила и Методија задобиле хришћанску семантику, христијанизиле се (о чему нам потврду даје средњовјековна књижевност), а које су током ова „два века Вука“ десемантизовале кад је у питању сакрални семантички садржај⁷. С друге стране, лексика коју савремени истраживачи олако сврставају у архаичну, лексика је која је и данас жива у сакралном стилу⁸, тако да би критеријуми на основу којих закључујемо да је нешто архаично и застарјело морали бити прецизније дефинисани.

Посматрајући лексички план пјесме, за Настасијевића можемо рећи да је више од било ког другог пјесника свога времена, и веома промишљено, градио властити

⁷ О чему смо шире говорили у реферату *Десемантизација сакралне лексике*, Филозофски факултет, Пале 2013.

⁸ Исп: Кончаревић 2012.

лексички систем у коме ријечи на синтагматској оси творе одређени вредносни систем. Тај вредносни систем хришћански је и дубоко православан. За илустрацију је одабрано само неколико ријечи црквенословенског поријекла: *кроиџиџи*, *ѿој* и *за/ѿојојџи*, *целиџиџи*, *рад*, *двери*, *кам*. Њихови непотпуни савремени еквиваленти били би: *каѿаџиџи*, *ѿевање/ѿеваџиџи*, *лечиџиџи*, *слуѿа*, *враџиџа*, *камен*. Значења савремених ријечи или су знатно ужа у односу на значења црквенословенске лексике, или шира. Такође, значења су неодвојива од свог контекста, у овом случају хришћанског концепта свијета. А то све опет значи да пјесник не употребљава *кроиџиџи* умјесто *каѿаџиџи*, *целиџиџи* умјесто *лијечиџиџи*, итд, већ дате лексеме користи управо зато што оне имају семеме које савремене лексеме немају (а не треба ни губити из вида да у језику апсолутне синонимије нема) тако да се ни једна лексема није нашла у систему само зарад „архаичне стилизације“ већ зато што савремени вокабулар не садржи лексеме које би могле означити дио сакралних суштина које је Настасијевић желио да изрази, тим прије што оне већ имају своју седмовековну употребу. А може се поставити питање је да ли су, можда, у Настасијевићево вријеме ове лексеме имале већу функционалност од данашње. Врло вјероватно да јесу. У чему је разлика међу најприближнијих семантичких еквивалената црквенословенског и савременог језика, погледаћемо кроз неколико примјера.

Кроиџиџи наспрам капати — лексема капати значи *ѿадаџиџи*, *ѿуриџиџи* *каѿ* *ѿо* *каѿ* док је лексемом *кроиџиџи*⁹ означен обред водоосвећења, кропљење светом водом ради човјековог физичког и духовног напретка.¹⁰ Освећење је обред преко којег на човјеков живот, сва његова дјела и цијелу околину силази Божији благослов. У пјесничкој слици *Кроѿи у јесењи дан... Кроиџиџе сесѿиџе* (Биљкама) пјесник је посегао управо за том семемом сугеришући на благослов који кроз јесењи изглед природе благодатно обасјава душу лирског субјекта: *с јесени до јесени ѿуснем у злаѿо*.

Слично је и са глаголом *ис/целиџиџи*-/*из/лечиџиџи*. У стандардном језику, прва ријеч припада семантичком пољу духовности, док друга припада семантичком пољу медицинске терминологије. Глагол *исцелиџиџи* у језику Јеванђеља у коме се везује за Христа, има семантику духовног а не само тјелесног исцјељивања које и јесте предуслов тјелесног исцјељења. Аналогно томе, ране које су на срцу могу бити само *исцељене*, никако излијечене: *Трује, не цели ѿвој лек* (Госпи).

Лексеме *ѿој* и *ѿојојџи* такође имају сакралну семантику. *Поје* се у славу Бога у храму Божијем, као дио свештених обреда а *ѿјева* се било гдје и било када. *Ослушни*, *зайојем* / *ѿрени ѿајном* (Брату); *Поѿоње*, *знам*, / *расѿочиџе земља ове косѿиџи*, / *дубинама да зайоје храм*. (Храм). Категорија *радосѿоѿечалиџа*, као саставног дијела православног погледа на свијет, пјеснички је реализована у стиховима: *Радосно*, *у ѿојред сеѿи* / *зайојем оѿело* (Радосно опело).

Исто је и са лексемом *двери* која је и дио обредног вокабулара у цркви. *Двери* нису само врата, ни врата која дијеле олтар од наоса, већ метафоризацијом постају лексема која припада семантичком пољу узвишене духовне реалности — улаз у Царство небеско. *И мрем* / *а живоѿи оѿвара ѿек двери* (Речи из осаме).

⁹ Лексикографски опис ријечи *кроиџиџи* гласи: 1. *ѿоливаџиџи водом или неком друѿом ѿечношћу ѿако да се ѿечносѿ расѿиѿа*, *расѿиѿује у каѿи*, *ѿрсаѿиџи*, *шкроиџиџи*; 2. *ѿреливаџиџи врелом водом*, *ѿоѿаѿаѿиџи у врелу воду* и *излаѿаѿиџи њеном геѿѿѿу* (*ѿри кувању*); 3. *ѿадаѿиџи у реѿѿким каѿима* (о киши) (РСАНУ књ. 10: 643). Као што видимо рјечник не наводи примјере кропљења светом водицом.

¹⁰ Кропљење је саставни дио обреда водоосвећења али и свете Тајне крштења, као и свих обреда у којима се нешто освјештава агиазмом тј. Светом водом (освећење иконе, стана, храма, звона, плодова, славског колача, итд).

Именица *кам* је као и претходне из старословенског вокабулара од старог номинатива *kamQ*. Камен као хришћански символ означава самог Христа а самим тим и тврду вјеру у Христа (Еп. Николај 2001: 122). Ријеч је богате симболике у старим текстовима а у пјесништву богате метафоризације. ...и радосница суза / ороси ме кам (Мисао); О мируј, / њрејешко моје, / каму камена мене, / мукла сѣно. (Глухоте I).

Веома честа је и старословенска именица *рад*. Она означава слугу (не роба). У старословенском језику имала је значење и слуге у физичком смислу: надничара, некога ко обавља посао за плату, и у духовном смислу: слуге Божијег. Употребљена у савременом вокабулару она има значење слуге Божијег. И стихови недвосмислено потврђују ово значење: *Тихо њо муци бродим смерни рад* (Молитва), итд.

Када се упореде значења старословенске лексике за којима је пјесник посегао и њихови могући савремени еквиваленти, онда бива јасно да разлог употребе ове лексике није само стилски него је примарно семантичке природе. Или уколико кажемо стилски, онда у Настасијевићевом значењу термина стил. „Стил није фраза, није коректан низ фраза, него један сигуран став који је човек заузео према себи и према свету, материјални облик његова осећања и мишљења, једног великог убеђења, једне религије. Ако сам са великим убеђењем казао или направио што, ја сам дошао до свог стила. То је од сада моје оружје којим побеђујем, јер пазите, истински стил непосредно убеђује. И шта најпре фрапира код правог уметника? — превелико богатство унутрашњег живота који се прелива.“¹¹

Испод експресије која указује на древна времена наше прошлости, употребом староставне лексике активирају се значења карактеристична за православну духовност коју лексика стандардног српског језика не баштини. Није ријеч о појединачним и усамљеним ријечима¹² стредњовјековног поријекла које су занимљиве пјеснику јер су архаичне, већ се ради о језичком коду кроз који је писац „морао“ проговорити. Из верзија *Пей лирских крујова* видимо да је за рјечју он дуго трагао и мјерио семантичке слојеве појединих лексема, вагајући колико која може да искаже а колико да сакрије и остави у назнаци. Старословенска лексика, у овом пјесништву, један је од носећих елемената, „крајеугаони камен“, поетске градње.¹³

2.2. Међутим, нису само лексеме које са аспекта данашњег језичког осјећања изгледају архаичне црквенословенског поријекла. И бројне друге ријечи прасловенског су постања и имају значење какво су стекле кроз сакралне жанрове средњег вијека: *срце, Бої, Ошац, земља, њуја, небо, вода, маїи, реч, душа* и бројне друге које су свој семантички садржај стечен у хришћанству сачувале и оснажиле у датом поетском контексту. По мишљењу Н. Петковића читање Настасијевићеве поезије отежано је тиме „што се код смањеног броја лексичких јединица — подвр-

¹¹ М. Настасијевић (1991/IV: 14).

¹² *Речник древних речи у поезији Момчила Настасијевића* који је саставио Ђ. Трифуновић биљежи 76 ријечи. Под појмом древне лексике аутор подразумева лексичку црквене књижевности и народне поезије (Трифуновић 1962: 187–199). Као што и сам аутор рјечника каже: „*Ошћи речник поезије Момчила Настасијевића морао би да буде многи шири и њошћунији од овој нашеј, шћамјарским обимом њошћво као и књија поезије. Овај Речник древних речи њредсћавља у личном избору сасћављача, само један важан речнички шћок у поезији*“ (Трифуновић 1962: 189).

¹³ А да градња почива на дугопромишљаном и дугограђеном лексичком систему може се пратити од лексике из наслова лирских кругова *Јушарње, Бдења, Вечерње*, (на извјестан начин полисемичне су ријечи магновења, одјеци, камен), преко наслова појединих пјесама: *Молишва, Сесћири у њокоју, Божјак, Две ране, Труба, Вечерња, Пуш, (Блајо)Весћ, Храм, Радосно ојело*, па до лексике као дио општег лексичког фонда означава и појмове из семантичког поља духовности тј. вјере, што је већ запажено у литератури. Исп: Поповић 2001; 2008.

нутих јаком елиптирању — значења преносе на њихове односе“ (Петковић 1994: 13). Елипсом су, као што је до сада примијећено, углавном укидани глаголи. Функцију предикатива усљед тога често заузима именица којом се гради именски предикат и која на тај начин, и остављајући по страни синтаксичке односе са другим лексичким јединицама, сама постаје носилац значења и пјесничке поруке. Стога је претпоставка да поједине ријечи заузимају централно мјесто у лексичком систему писца, тј. управо њиховом фреквентношћу систем је и изграђен. За потребе ове анализе издвојене су најфреквентније именице. Мало пажљивији поглед доводи до закључка да је то општеупотребна лексика и да су најфреквентније међу наведеним ријечима (са изузетком ријечи неологизама али чији је корјен такође високопродуктиван у општем лексичком систему, на примјер: *рођај, синак* и др) блиске лексици псалтира и друге богослужбене литературе, те је стога оправдана претпоставка о њиховој хришћанској семантици ријечи: *срце* (22); *јуић/јуишања* (18); *земља* (16); *сан* (15); *Бој/ Госјог/Ошац* (14); *јуића, рука, кај, дан/дневи, даник* (14); *недо, вода* (13); *лек, мајка, реч* (12); *илод, дол, шама, шело* (11); *камен/кам, животи, ноћ, сјоша, цвети, шрај* (10); *зора, јора, шајна, усне, сунце, век* (9); *душа, диље/диљка, дно, корен, крв, иламен/илам, рана, сеја/сесјира, друј, ноћа* (8); *длуд, лава, дубина, рођај, вече/вечерња, иишина, шравка, дева/девица/девојка, ум/умље, ушроба, син/синак* (7); *дах, злашо, крила, мир, мрење, швар, ход, косици, лик, шојед, смрш* (6); *зима, шкање/шкач, ијсма, звер, јесен, несјокој, ружа, сен/сенка, вино/виноград, лешо, шокој, шролеић/шролеће, шруба/шрудље, браш* (5); *баић, лас, миље, мука, крсш/крсшача, шрех, шрод, зид, зрак, шуршевак, жар, деице, граша/грашана, шакао, шој, род/родина, сшена, соба, собица, свила, шредол, шайаић, језа, чемер, шица, ожилјак, рад, шројланак* (4); *бесиуће, шрло, шруди, љубав, коб, коса, крај, љубица, листи, леи, жећа, искон, ишшина, јушро, веири, вид/видело, враиша, врелина, шлад, влаић, бреза, брава, недра, нешредол, шрамен, очи, шайшник/шайшња, мук, ошело, снеси, сшасење, жал, сеиша, суза, очи* (3), итд.¹⁴

2.3. У поезији чија је одлика елиптирање, парцијализација исказа, укидање глагола, итд, свака употребљена лексема, самим тим што се нашла на синтагматској оси језика, има своје поетичко оправдање и смисао. Будући да је пјесник на синтаксичком плану раздијао устаљене форме, претпоставка је да су лексички и морфолошки план на тај начин понижели одређена значења, из чега је проистекла семантизација као једна од диференцијалних одлика књижевног текста.¹⁵ Из наведеног прегледа фреквентних именица најпродуктивније лексеме у *Седам лирских крушова* јесу именице *срце* и *пут*, па је самим тим и ова поезија, поезија која приказује *јуић срца*. А кад *срце* прелази *јуић*, онда може бити ријеч само о страдалничком срцу, срцу пјесника које собом баштини све болове нараштаја утемељених грехопадом. Зато ову поезију није могуће разумјети уколико је не посматрамо са хришћанског аспекта.

Није случајно једна од доминантнијих стилских фигура код Настасијевића парадокс. Само хришћанство, са нашег, људског становишта, стоји на парадоксалној мисли да у овој свијет нисмо дошли да уживамо у њему већ да се спасимо од њега. А како би се, сљедствено Господу, човјек спасавао него кроз крст, небројеним страдањима по мјери крста дарованог му од Господа. Износећи и поетизирајући сво-

¹⁴ Будуће анализе потребно је усмјерити на израду фреквенцијских рјечника поезије како би се стигло до ваљаних закључака. Тек подаци о заступљености придјева и глагола те других врста ријечи, у потпуности би аргументовали изнесене ставове.

¹⁵ Досљедна семантизација јединица структуре на једној страни, те тежња за њиховим граматизовањем и представља диференцијалну одлику књижевноумјетничког текста. Исп: (Лешић 2009: 69).

ја духовна стања као стања лирског субјекта изображеног многим болом, живота прекаљеног многим одрицањима и уздржањима, напорима и подвизима који су тако својствени и мисији пјесника, Настасијевић књигом *Седам лирских крујова* благовјести дубоко унутрашњи пут, пут духа. Погледајмо насумице издвојене стихове из различитих пјесама: *И дубље ли нас нема дубље се оћвори сјасење..* (Јединој). *Узлећ је у недосјижно / шћю зову овдје њад...мрењем све живљи / сћарошћу све дубље млад/* (Радосно опело). Као да би се свакој пјесми могао наћи заједнички именован изразен мотивским јединицама: *ћодвић, ћокајање, сјасење*. Којом бисмо синонимном језичком конструкцијом могли исказати значење стиха *Скидам са себе слеић рођаја знак* (Родитељу) ако не пут подвига, страдања и покајања. Бројни стихови који изражавају мисао да се *ћуић* не завршава на земљи те да његов крај није смрт попут стихова *Дуић ћю / свећли за лећ / ћајно израсћају крила* (Мисао), *Милоћласан је нећде на звезди сћас* (Госпи); *ван из рођаја нећде и мрења, шайаћћом висинама казујем блаћу реч, Жив ћремрем ћюбодом / мрћва ћрећориш мноме / до сјасења*. — да избјегнемо поједностављење и опет не западнемо у нове партијализације, нису поетизоване мисли којима је пјесник „хотимично“ градио лирске слике, нити такве лирске слике могу бити само производ тренутног надаћнућа, нити анализу смијемо сводити само на одређивање њихове припадности одређеним мотивским равнима. Јер хришћански *ћуић* подразумејва трајност и дуготрајност, зријевање и сазријевање, процес у Богу и по Богу, па тиме и ти стихови свједоче одређени став према животу, прећени пут који се језички оваплотио не само кроз неколико стихова него се може пратити кроз семантичку раван цијеле збирке и свих лирских кругова да би своје потпуно уобличење задобио у пјесмама *Молићва, Прича, Позној, Божјак*, итд. Поезија М. Настасијевића није хришћанска поезија само зато што се њене паралеле могу повући са црквенословенским наслећем, са Библијом, темама и мотивима Старог завјета те стилским поступцима карактеристичним за стару књижевност, већ је то хришћанска поезија и Настасијевић велики хришћански пјесник тиме што је опитно, властитим духовним и пјесничким подвигом уобличио неизрециво.

*И знам, и знам,
срце їде куца,
од злаћћа или ћучи,
немо у њему расћиње се Боћ.*

*Плакало ил' ћевало,
ћирнова за уздарје
їлећше му се у ћоћаји круна. (Струна)*

Зар ово нису стихови Великог петка са знаком Васкрсења до којих се може стићи само властитим унутрашњим *расћећем* а не угледањем на сродне мотиве и изворе писане ријечи. Како Светитељ Ђелијски рече: „Ко не преживи реалност Распетог Христа, не може преживети ни реалност Васкрслог Христа“ (Ава Јустин 2006: 23). Или: *Амдисе ћрекорачим / сћукне на равном ћћлу ноћа. / Дневи своје замрачим / блесне видело Боћа. /* (Речи из осаме); *Обол ми ћруже, мајко, ћо дрхћај Боћа ја њима на дар, дожјак ја расћјевани* (Божјак).

Свети Андреј Јуродиви свој земаљски пут завршио је ријечима: *Шћћа имамо ми у овом ћашићћом свећу? Ми нисмо сћворени да заувек осћанемо у њему, нећо да се у њему блаћоућодно ћодвизавамо, ћа да онда идемо у своју Небеску ћосћојбину. Јер овде нишћћа није наше* (Архим. Пајсије 1996: 5). Зар то исто не изражавају стихови:

*Из њакла ової за зраку некуд раја (X), Милоїласан је неїде на звезди сїас, шїио болни њевач ѡромуцах овде доле (Госпи) И ѡїею ће веїтри разнеїи, а нема разрешења (їраї), Шайаїом висинама / казујем блаїу реч (Мировање дрвећа), и др. Не треба иїи даље од посљедњих стихова пјесме *Еїиїшаф* који језгровито исказују сву хришћанску философију и Домострој спасења.*

*Злодух злу, добройи верни род;
рођају жрїва, жейви клас:
їечали, — седи, їрод и сїас. (Епитаф)*

Збирком *Седам лирских круїова* приказан је *їуїи* од слободе у свјетовном смислу до слободе у духовном смислу, ако тако можемо рећи. Обје су човјеку дар од Бога. Задобивши потпуну слободу грехопадом, човјек је себе, својом вољом, утамничео због чега је потребно да прође трновит пут којим би се опет вратио у наручје Оца свога небеског. Тај трновит пут се и састоји од свеколиког страдања, посртања, падања и устајања, искушења и борбе. „Слобода је живот по Божјој вољи. Они који крену овим путем, путем обожења, преваљују ову раздаљину и овај пут носећи у себи наследство палих предака и сву историју рода људског, и своју сопствену, и под тим бременом се ваља враћати назад, дотичући се зидова тамничких, мемљивих наслага, болова палих, оштрине јаких, мудрости „мудрих“, запомагања невољних, удараца моћних, несреће ништих, дотичући се рана овешталих телеса, удишући задах пропадања и смрти, и болно се грчећи под собом, једноставно речено трпећи бол и ране и споља и изнутра. Оно што овај пут чини проходљивим и могућим је помирење палог Адама и Бога кроз Новог Адама Господа нашег Исуса Христа. „Јер као што у Адаму сви умиру, тако ће у Христу сви оживети“ (1Кор. 15,22)“ (архим. Пајсије 1996: 10). Ове ријечи се у потпуности могу употриједити да опишу Настасијевићев пјеснички опус од прве пјесме у циклусу *Јуїарње: Ил’ жал се сїани у мени: / с неба ме сїрела ранила, / їамна ме земља їечила, / їе їесма ми је сузицом / и каїљом крви кићена?*¹⁶ (Фрула), до посљедње строфе циклуса *Одјеци* гдје је кроз оптимизам сумирано укупно земаљско вријеме творевине: *Јесени свих златїа, / белине зима, / їлавейнила їролеїи, / румени леїа, / чудну їричамо їричу.* (Прича) А ваљало би преписати цијелу збирку пјесама ако бисмо жељели навести све пјесме којима је осликан пут, трпећи и болујући, усљед бројних душевних рана и страдања.

Из наведеног проистиче да не можемо православном сматрати једино ону поезију која пут небоземног човјека слика само уколико га показује као идеални, узлазни пут ка Богу, путању без посртања, из једноставног разлога — што такве путање нема. И одрицање од Бога и својеврсно „рвање“ са Богом је пут ка Богу тако

¹⁶ Критици прошлог стољећа пјесма *Фрула* изгледала је тешка за разумијевање. На двије странице Н. Петковић (Петковић 1994: 36) покушава да проникне у њен смисао, особито у стих *їамна ме земља їечила*. „Задржаћемо се на малом детаљу: једном споју речи, једној слици и једном значењу. С једне стране скорпион који са земље жалцем наноси рану, с друге земља која жалцем печи. Спој (с префикацијом) „земља печила“ осим што је метафоричан, очигледно потиче из усмене лирике. Или, шире узевши, из језичке залихе којом је располагао народни песник. По томе би, дакле, он био особит. Али га у српској усменој лирици нигде не налазимо. Нема га ни у широј језичкој залихи. И вероватно га нико пре Настасијевица није употребио. Међутим то што га тамо не налазимо не значи да не потиче из усмене језичке и песничке залихе... „Тамна земља“ начињена је сагласно са „црном земљом“ веома честом у усменој лирици...Јер иако изгледа једноставна, „Фрула“ се чита с извесним напором у разумевању као и остале песме из лирских кругова „Јутарње“ и „Вечерње“. Мислим да је проблем што је овом стиху уопште трагано за „дифузни подтекст“ а посебно што је, сљедствено епоси, ту уководана усмена а не хришћанска традиција.

да у хришћанске мотиве убрајати само оне мотиве који афирмишу Бога и заједницу с Њим, значи сужавати простор хришћанске тематике.¹⁷

3. Творбени ниво. Ако се сложимо са претпоставком да је *Седам лирских крујова* испјевано као јединствена цјелина (Поповић 2011: 55), онда се морамо сложити с чињеницом да та цјелина мора бити јединствена и по својим спољашњим и унутрашњим критеријумима. Из тога проистиче да је пјесник кроз све лирске кругове и досљедно спроводио одређена пјесничка начела. Аргумент томе је сам пјеснички језик у коме важно мјесто заузима деривација и њена семантичко-стилска улога а уз помоћ које ћемо покушати да 'откључамо' пјесму *Божјак*.

*Пребол је,
Кужи ова ноћ,
Земља ми њело,
Ходи он,
Залаји њроза
на сјојоје Боју иде остјале.*

*Мнојо ње, мајко, болело
рад ово њиха ѡребола.
О мало ли је
за муку њвоје уѡробе.*

*То божјак
да не родим сина
у овој ѡрози од искони,
кад ходи он.*

*Јер нема зоре,
на зенице ли не зајлави,
ни блаја ѡја не,
родну ли ову ѡрозу не ѡрекужим.*

*Обол ми ѡруже, мајко,
ѡо дрхѡјај Боја
ја њима на дар,
божјак ја расѡевани.*

На лексичком плану пјесме лако се препознају лексички парови и сљедствено њима утврђује творбена мотивација: *кужиѡи-ѡрекужиѡи*, *болеѡи-обол-ѡребол*, *Бој-божјак*. Издвојене ријечи несумњиво су кључне у тематској и мотивској равни пјесме а и значајне су и у другим лирским круговима.

Међутим, прије него што пређемо на творбено-семантичку анализу наведених ријечи важно је истаћи да Настасијевић често користи ријечи *Бој* и *дол* и да се оне, на нивоу читаве књиге, налазе међу најфреквентнијим именицама — *Бој* (14) је пета по фреквенцији именица у књизи, не рачунајући је у функцији творбене основе: *небожан*, *небој*; а *дол* (11), занемаривши *неѡребол* и друге изведенице, дванаеста.

Мотив боли пјеснички је обрађен, између осталих, и у пјесми *Позној* у којој као да су скривени кључеви за браве и неких других пјесама, па преко лексичке равни за кључујемо да су пјесме у својеврсном дијалогу. У пјесми *Позној* међу централним мотивима је мотив покајања, пјесник у исповједној форми моли за опроштај и то за три ствари које је он и семантички и формално, и очигледно теолошки утемељено, раз-

¹⁷ О сложености наведене проблематике: Исп: Радуловић 2008.

двојио — *бол, ірех, блуд*. Упада у очи да су *блуд* и *бол* издвојени из семантичке равни гријеха али не зато да би им се одузела семема греховности. Напротив, свака од прве три строфе које су и формално одвојене од посљедње три строфе пјесме, завршава са по једним од сљедећих стихова: *Простіи за бол...Простіи за ірех...Простіи за блуд*. Семантички садржај ријечи *бол* очигледно се односи на бол изазван грехопадом, на бол усљед одвојености од човјекове трајне Небеске отаџбине од које је он привремено, живећи свој земаљски вијек, одвојен. С том боли (и блудом као силом и снагом садржаној у људској плоти), која је наслједство палих предака, човјек се рађа. Из посљедње строфе: ... *Дај га за кайџом ішеде / жеђа ме без уїшоло на веки, / за бол, за ірех, за блуд*, постаје у потпуности јасно да су, у себи непревладани *бол, ірех* и *блуд* (уколико су непревладани), криви што човјек не може, док је у тијелу, да се сједини са Господом за којим му душа жеђује. „Ни једна блискост ни узајамност није већа од блискости душе са Богом и Бога са душом. Душа се ничим не успокојава све док не досегне савршено општење са Господом“ (Добротољубље 2002: 123) јер се људски дух не може задовољити ничим тварним и земаљским. По ријечима епископа Теофана, људском духу је својствено да тражи Бога, да тежи да се сједини с Богом, да чезне за Богом¹⁸

У пјесми *Божјак* семантички садржај ријечи *Пребол* којом пјесма почиње, у датом контексту означава начин укидања боли, превладавања боли. Денотација, у складу са основним значењем ријечи *іребол* ~ стање онога који је нешто преболио, упућује на ‘читава земаљски живот, живљење’. Дакле, *іребол* је метафора овоземаљског живота који уколико је богоугодан за посљедицу може донијети превладавање *боли*, ријечи чији је семантички садржај ‘губитак бесмртности’ као посљедице првобитног гријеха.¹⁹

Док је „Он“ Богочовјек ходио земљом, човјек је имао Утјешитеља. Исцјелитељ душа људских, вршећи своју земаљску мисију, људском роду је доносио утјеху, лијечио болесне, исцјеливао болне и што је најзначајније, својим крстоносним страдањем, омогућио људском роду спасење. Утолико страшније пјеснику изгледа вријеме, „исечак вечности“ у коме Богочовјека нема, толико страшно да их исказује лексемама *іроза* што је метафора за духовно стање човјека без Богочовјека. Пјесник скоро да није могао одабрати ‘тежу’ ријеч од глагола *кужиіи*; *ноћ* као симбол злих и бестјелесних сила, асоцира на кугу, појам који кроз историју људског рода има најстрашнију конотацију — пријетњу смрти и физичко умирање, а у овом контексту упућује на тешка страдања и свеколика искушења. Несвршеним презентом *кужи* (а не рецимо придјевом *кужан* или именицом *куја*) исказан је дуготрајан процес коме је лирски субјекат изложен. Човјек тј. *ішело* (*Земља ми ішело*) је пропадљиво, пролазано, у њему нема ослонца, па је утолико *іроза* већа, друга ознака којом је означен семантички садржај свијета онаквог какав је кад је без Бога. *Залаіи іроза* је антоним именице благодат (*сїіоіе Боіу іде остіале*) коју човјек не може да прими будући да није очистио себе од гријеха.

Друга строфа обрађује мотив рођења и живота на земљи који сав у злу лежи (1. Јов.5,19), који и није друго до мука и невоља (Пс. 89,10), неправедно уздисање сужња (Пс. 101,20), долина плача (Пс. 83,6) — метафорички речено, *Гроза од искони*

¹⁸ „То вечно човеково незадовољство, та вечна незадовољеност, та заиста незасита чежња показује да наш дух поседује тежњу према нечем вишем него што је све оно што га у овоземаљском животу окружује. А пошто ништа земаљско не може да утоли ту жеђ у човеку, човеков дух је пометен, не налази мир док не стекне потпуно задовољење у Богу, а његов дух свесно или несвесно тежи живом општењу с Њим. Такве су пројаве духа у човеку које и морају бити руководеће начело у животу сваког човека — да живи у општењу с Богом, да живи по вољи Божијој и прежива у љубави Божијој“ (2006: 150).

¹⁹ Пребол у *Две ране* има друго значење.

јесте живот од кога се страдањем и крстоликим подвигом треба спасити. *Прекужи-ији* *ірозу* — у складу са значењем префикса који модификује лексичко језгро ријечи значи превазићи, надвладати оно што је коријен ријечи, у овом контексту ‘надвладати, победијети *кужноі* себе и свијет који га окружује и окужује’. Пјесник је свјестан да *нема зоре / ни блаіа іоја не / родну ли ову ірозу не ірекужим*. А чиме ће је *ірекужиіи*? Односно, Киме друго него Богом, *божјак* (бог +јак) *расіевани*!

Задржимо се на дериватолошком плану и напријед наведеним лексичким паровима: *кужиіи-ірекужиіи*, *обол-іредол-болеіи*, *Боі-божјак*. Пада у очи да пјесник ни једном не употребљава просту именицу *дол* а користи друге двије именице: *обол* и *іредол*, те глагол *болеіи*. Разлог је, наравно, семантичке природе, иако су обје именице прозирне семантичке структуре и садрже у својој творбеној структури именицу *дол*, она им није послужила као творбена основа. И *обол* и *іредол* су суфиксалне изведенице настале извођењем помоћу нултог суфикса од глагола *іредолеіи* и *оболеіи*. То потврђују семантичке парафразе или творбена трансформација ријечи: *іредол* — ‘стање онога који је нешто преболео или преболева’, док је *обол* — ‘стање онога који је оболео тј. оболева од нечег’, обје лексеме, дакле, подразумијевају, у свом коначном семантичком исходу и кроз творбено гнијездо свих ријечи које у својој структури садрже дати корјен, ‘изложеност боли’. Да је мотивација датих ријечи глаголска, можемо додатно поткријепити аналошким путем, на који упућује лексички пар *кужиіи-ірекужиіи*, метафоре које смо већ објаснили, као и пјесникова склоност ка творби именица нултим суфиксом од глаголске творбене основе: *нечуј*, *неход*, *зайој*²⁰ итд.

Остало је још да објаснимо најзначајнију ријеч у пјесми што је истовремено тема пјесме. Лексичко окружење ријечи *Божјак* никако не оправдава значење (а самим тим и тумачење пјесме) *божјака* као ‘убогог човека, просјака’ (Настасијевић 1991/І: 681) значења које ова именица има у општем лексичком систему.²¹ Значења ријечи, као што је познато, утврђују се унутар контекста а семантичка реализација лексике какву смо напријед дали, не оставља много простора да је наш *божјак* ‘просјак’. Ако пренесемо *божјак* синонимом *іпросјак*, не бива нам јасно шта би сад тај, који је само просјак, могао учинити усљед описане егзистенцијалне трауме, *ірозе од искони*, у којој се мимо своје воље нашао, а камоли допринијети да се она превлада. Очигледно је да архисеме код иманица *божјак* и *іпросјак* нису исте. Саме ријечи упућују једна на другу и откључавају једна другу. Императив пјесме задат префиксалним изведеницама *ірекужиіи* и *іредолеіи* на почетку пјесме, разрјешава се посљедњим стиховима

²⁰ Мада су присутни и неологизми од именичке основе: *небоіа*, *неіуішем*, и др. Књига *Седам лирских круіова*, с обзиром на број пјесама и лексике којом су испјеване, одликује се знатним бројем изведеница које у својој структури садрже префиксални морфем за-: *заіуішарје*, *зайламіи*, *заболује*, *заіуче*, *зајесени*, *залаіим*, *завайим*, *зайлави*, *зажуди*, *зайахне*, *зайој*, *зашумело*, *зацвили*, *заведри*, *замукни*, *замрачи*, *зацрни*, *закиіи*, *зачејрљало*, *замирисало*, *здрузаіи*, *ззелени*, *засјече*, *завешіавам*, *замрачиии*, *занемеші*, *засвешіли*, *засиве*, *засірују*, *заіорчаіи*, *зайојем*, *заіорчај*, *заіорчај*, *зацрни*, *заішуди*, *занемим*, *засвешіле*, *захују*, *засіаіи*, *заромори*, *зайева*; **не-**: *нељубљено*, *небожан*, *недољубљено*, *незнани*, *неіроход*, *небоіа*, *недоішрулу*, *нерођен*, *неизрече*, *неіраі*, *несаішуліму*, *неіредолу*, *нехођени*, *неіоіида*, *неходе*, *неіуішем*, *неіродоја*, *нечуј*, *нерођених несіокоји*, *невид-рухо*, *неіредол-дубине*; **пре-**: *ірецеіаіање*, *ірезриіи*, *іресакнуіи*, *ірецеіаіаіи*, *іредол/и*, *ірекужиіи*, *іреіориіи*, *іревіраіи*. Свеобухватна анализа дериватолошког нивоа, који је неправедно запостављен кад је у питању пјеснички језик, сигурно би бацила ново свјетло на значај деривације у пјесничком моделовању стварности.

²¹ Значење ријечи *божјак* и *обол* које имају у општем лексичком систему, а које је прихваћено и у каснијим тумачењима, не одговара семантичком садржају које наведене ријечи имају у овој пјесми. Исп: *божјак* ‘убог човек, просјак’ (Петковић 1991: 681) и *обол* ‘(грч) новчић (или друго што) што се у прошњи удели’ (Петковић 1991: 683). „Обол очигледно упућује на новчић који су покојници древног света носили као плату за прелазак у онострану свет“ (Поповић: 2011: 60).

лексичким паром *Бої* и *божјак*. *Гроза од искони* се може надвладати само Богом, речено језиком аве Јустина, обогочовјеченим човјеком јер живот хришћанина и није ништа друго него непрекидно богаћење Богом и служење Богу (Ава Јустин 2006: 14). Човјек без Бога немоћан је да се одупре искушењима, да савлада своју огреховљену природу, да задобије спасење. У дивно оствареној антителизи базираној на суфиксалним изведеницама *обол* и *божјак*, *Обол ми њруже, мајко, / њо дрхѡај Боїа / ја њима на дар, / божјак ја расѡевани*, Настасијевић је са тако мало ријечи исказао смисао и суштину хришћанског живота, пут аскезе. Исто оно што је преподобни Јустин Ђелијски богословски исфилософирао у својим *Философским урвинама*, Момчило Настасијевић је поентиравши своја мукотрпна животна и пјесничка трагања сажео у појединим пјесмама *Седам лирских крујова* међу којима је пјесма *Божјак* једна од најзначајнијих. Четири стиха пјесме осликавају мукотрпан процес обожења пале људске личности тако да је *божјак* у овом контексту 'онај који има Бога у себи'²², онај чија облагодатељна личност прошаваши путем *ірозе од искони* има састрадалну љубав за све оне који (не)ходе уским путем спасења а којима је, (будући да саучествују у ширењу *обола*), неопходан *дрхѡај Боїа на дар* тј. лијек Божјака који и јесте „со свијету“.

4. **Закључак.** Кроз овакав однос према ријечима Настасијевић није само ширио семантички дијапазон лексике, већ је оживљавао сакрална значења која су у новом раздобљу књижевног језика код Срба потиснута, јер је семантичко поље православне духовности претрпјело својеврсну десемантизацију сакралног садржаја. Преструктурирање говорног низа, грађење пјесничке слике ослањањем на средњовјековни пјеснички канон како у жанровском погледу, вршено је и структурно и семантички. У корелацији између пјесничког поступка који је базиран на елипси, парадоксу, специфичној синтаксичкој форми (да наведемо само неке), важну функцију у структури овог пјесништва заузима лексички слој који је, знатно модификован деривацијом и семантизован метафоризацијом, преусмјерен на сагледавање и исказивање сакралних суштина, а што би исцрпна анализа свеукупног пјесничког корпуса могла детаљно показати.

Настасијевићева поезија, више него и једна друга, показује недостатност ријечи, као да је пјесник оваквим приступом слову желио да покаже да су ознаке и означено ствар произвољна као што и јесу, да нису довољне за познање Истине. И нужна употреба ријечи, чак и у пјесничком дискурсу, доказ је губитка савршенства, онтолошке расцијепљености и расцјепканости човјека која се рефлектовала на све планове живота, па и на језички гдје су се највише манифестовале разлике међу творевином. Аскетски, тиховатељски пјесников однос према ријечима аналоган је његовом односу према животу. Својом високосакралном рјечју поезија печата то богоугодно живљење преобликујући га у утјешно благорјечје. Ваљало би кад бисмо то благорјечје били кадри разумјети у свој његовој пуности и љепоти.

Извори

Настасијевић 1991/I: Момчило Настасијевић, *Поезија*, Сабрана дела Момчила Настасијевића у редакцији Новице Петковића, Књига прва, Дечје новине, Српска књижевна задруга.
Настасијевић 1991/IV: Момчило Настасијевић, *Есеји, белешке, мисли*, Сабрана дела Момчила Настасијевића у редакцији Новице Петковића, Књига четврта, Дечје новине, Српска књижевна задруга.

²² Настасијевић се само вратио на полазну семантику ријечи, ону која је у дијелу своје творбене структуре била заједничка творбеном гнијезду са лексичким језгром *бої* које и представља мотивну ријеч: *боїаї, боїаїсїво, убої, убожјак, божјак* итд.

Литература

- Ава Јустин 2006: АВА ЈУСТИН /време је исечак вечности/, Београд.
- Архим. Пајсије 1996: Архимандрит Пајсије (Танасијевић), предговор у књизи *Јуродиви*, Епархија рашко-призренска, Београд.
- Димитријевић 2006: Владимир Димитријевић, *Пројашују сјаси кад није грујој сјаса*, Православље бр. 933, Београд, 32–33.
- Добројољубље* I 2002: Хиландарски преводи бр. 21, Манастир Хиландар.
- Константиновић 1983: Радомир Константиновић, *Биће и језик /у искуству јесника српске културе двадесетог века/*, књ.6, Београд: Просвета — Рад — Матица Српска.
- Јелушић 1995: Синиша Јелушић, *Религијско начело Настасијевићеве јоејике*, у: Почети и развој модерне лирике, МСЦ, Научни састанак слависта у Вукове дане, 24/2, Београд, 203–207.
- Кончаревић 1998: „*Језик и православна култура: јравци истраживања*“, Зборник Матице српске за славистику, бр. 54–55, 149–168.
- Лешић 2010: Зденко Лешић, *Теорија књижевности*, Службени гласник, Београд.
- Бељајев 2006: А.Д. Бељајев и група аутора, *Небо и земља ће јроћи*, Образ светачки, Београд.
- Никитовић 2010: Зорица Никитовић, *Хришћанско значење лексике (у јоезији владике Николаја (Велимировића), М. Настасијевића и Д. Максимовића)*, Зборник радова: Православна духовност српске књижевности 20. вијека, Филолошки факултет, Бања Лука, 77–101.
- Никитовић 2012: *Сакралност као семантичка катејорија*, Зборник са научног скупа „Наука и идентитет“, Пале 245–259.
- Миличевић 2010: Давор Миличевић, *Ка дефинисању православне духовне основе српске књижевности двадесетог вијека*, Зборник радова: Православна духовност српске књижевности 20. вијека, Филолошки факултет, Бања Лука, 7–77.
- Михајловић 1958: Б. Михајловић *Прегјовор, М. Настасијевић, Песме, јријовейке, драме*, Нови Сад — Београд, МС/СКЗ, Српска књижевност у сто књига, књ 72, 7–21.
- Преп. Јустин 1998: Преподобни отац Јустин Ђелијски, *Философске урвине*, Прамафилба, Београд 1998.
- Св. Николај Српски 2001: Свети Николај Српски, *Симболи и сињали*, Сабрана дела V, Линц: Православна црквена општина Линц.
- Pavlović 1966: Miodrag Pavlović, Predgovor u Momčilo Nastasijević. Izabrana dela I, Beograd 5–36.
- Петковић 1994: Новица Петковић, *Језик, мелодија и јоејика*, у Зборник радова Поетика српске књижевности 3, Институт за књижевност и уметност, Београд, 11–43.
- Петковић 1995: Новица Петковић, *Један јојлед на Настасијевићу јоезију*, Књижевна историја, Београд.
- Поповић 1994: Тања Поповић, *Ојјеци српскословенској јеснишћива у Седам лирских крујова*, у зборнику радова: Седам лирских крујова Момчила Настасијевића, Београд: Институт за књижевност и уметност 47–55.
- Поповић 2011: Тања Поповић, *Хришћански јарадокси и судбина јесника у лирици Момчила Настасијевића*, Поетика, Часопис за теорију, историју и критику поезије, Београд, бр. 3, 41–75.
- Поповић 2001: Тања Поповић, *Српскословенско наслеђе и новија српска јоезија*, Словенско средњовековно наслеђе, Чигоја Штампa, Београд, 475–492.
- Радуловић 2008: Милан Радуловић, *Књижевност и јеолојија*, Институт за књижевност и уметност, Сарајево, Београд: Православни богословски факултет Источно.
- Св. Теофан Затворник 2001: Свети Теофан Затворник, Преподобни Амвросије Оптински, Преподобни Силуан Светогорац, Свети Владимир Кијевски, *Сјрадање Христјово и сјрадање цркве*, Смисао страдања у хришћанском животу, Цетиње: Светигора.
- Седам лирских крујова Момчила Настасијевића*, зборник радова, Институт за књижевност и уметност, Наука о књижевности, Поетичка истраживања књ. I, Београд 1994.
- Трифуновић 1962: Ђорђе Трифуновић, *Речник дрвних речи у јоезији Момчила Настасијевића*, у: Момчило Настасијевић, Седам лирских крујова, Београд, Просвета 187–199.
- Шиндић 1996: Миљко Шиндић, *Рецепција лирике Момчила Настасијевића*, Издавачко предузеће „Рад“, Београд.